

ODPIS

ADWOKAT dr MICHAŁ SKWARZYŃSKI	Kancelaria Adwokacka ul. Kaszubska 9, 20-729 Lublin tel. 600-500-885 mail: michal.skwarzynski@gmail.com nr konta w Idea Bank: 92 1950 0001 2006 0403 3653 0002
--	---

Lublin, dnia 1 marca 2013 r.

Trybunał Konstytucyjny

00-918 Warszawa
al. J. Ch. Szucha 12a

Skarżący – Ł W , ul. , reprezentowany
przez pełnomocnika **adwokata Michała Skwarzyńskiego**, prowadzącego Kancelarię
Adwokacką w Lublinie, ul. Kaszubska 9 (pełnomocnictwo w załączeniu)

dotyczy sprawy **obwinionego z art. 96 § 3 kw, Ł W , ul.**

sygn. akt Sądu Rejonowego w W Wydział Karny
sygn. akt Sądu Okręgowego w Z Wydział Karny Odwoławczy:

SKARGA KONSTYTUCYJNA

w związku z Wyrokiem Sądu Okręgowego w Z Wydział Karny
Odwoławczy, w sprawie sygn. akt z dnia października 2012 r.
doręczonym w dniu 2 grudnia 2012 r. utrzymującym w mocy Wyrok Sądu Rejonowego w
W Wydział Karny, w sprawie sygn. akt , **skazujący Ł**
W **za wykroczenie z art. 96 § 3 kw** (tzw. niewskazanie kierującego)

W imieniu skarżącego, w oparciu o udzielone mi pełnomocnictwo do wniesienia
Skargi Konstytucyjnej, na podstawie art. 79 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z
dnia 2 kwietnia 1997 r.¹, art. 46 ust. 1 i art. 48 ust. 1 Ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o
Trybunale Konstytucyjnym² **zaskarżam:**

art. 96 § 3 Ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - *Kodeks wykroczeń*³ w związku z art. 78
ust. 4 Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - *Prawo o ruchu drogowym*⁴ **w zakresie, w jakim**
kryminalizowane (penalizowane) jest **niewskazanie** przez właściciela lub posiadacza
pojazdu na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub
używania w oznaczonym czasie, **także w sytuacji, gdy:**

a) **takie wskazanie narażałoby tę osobę na odpowiedzialność karną za inne**

¹ Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483, ze zm. - dalej Konstytucja RP.

² Dz.U. z 1997 r., nr 102, poz. 643, ze zm. - dalej otk.

³ Dz. U. z 2010 r., nr 46, poz. 275 tekst jedn. ze zm. - dalej kw.

⁴ Dz. U. z 2012 r. poz. 1137, tekst, jedn. ze zm. - dalej prd.

wykroczenie drogowe⁵, ponieważ to właściciel lub posiadacz pojazdu był kierującym pojazdem;

b) **takie wskazanie narażałoby osobę najbliższą** dla właściciela lub posiadacza pojazdu **na odpowiedzialność za inne wykroczenie drogowe**, ponieważ to osoba najbliższa dla właściciela lub posiadacza pojazdu byłaby kierującym pojazdem

i normie tej zarzucam:

pozbawienie prawa do obrony i domniemania niewinności – naruszenie art. 42 ust. 2 i 3 Konstytucji RP oraz **naruszenie konstytucyjnego prawa człowieka do życia rodzinnego** – art. 18 Konstytucji RP w zw. z art. 47 Konstytucji RP oraz w zw. z art. 71 ust. 1 Konstytucji RP, oznaczające w **konsekwencji naruszenie zasady proporcjonalności** – art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz **zasady demokratycznego państwa prawa** – art. 2 Konstytucji RP, a także **sprzeczność z zasadą równości wobec prawa** – art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP poprzez:

1. **nakazanie samoobciążania się** przez właściciela lub posiadacza pojazdu, który kierował tym pojazdem i dopuścił się innego wykroczenia drogowego w sytuacji, gdy **z prawa do obrony i domniemania niewinności wynika zasada *nemo se ipsum accusare tenetur***, która zakazuje zmuszania do dostarczania dowodów przeciwko samemu sobie i samoobciążania się, a wykonanie obowiązku z art. 78 ust. 4 prd, obwarowane sankcją karną w art. 96 § 3 kw w istocie powoduje taką konieczność;
2. **nakazanie obciążania** przez właściciela lub posiadacza pojazdu, osoby najbliższej, która kierowała tym pojazdem i dopuściła się innego wykroczenia drogowego w sytuacji, gdy **narusza to istotę życia rodzinnego**, a wykonanie obowiązku z art. 78 ust. 4 prd, obwarowane sankcją karną w art. 96 § 3 kw w istocie powoduje konieczność denuncjacji osoby najbliższej;
3. **pozbawienie**, wynikających z prawa do obrony i domniemania niewinności oraz prawa do życia rodzinnego, „**prawa do milczenia**” i **prawa odmowy składania zeznań/wyjaśnień** przez właściciela lub posiadacza pojazdu, który kierował tym pojazdem i dopuścił się innego wykroczenia drogowego lub właściciela lub posiadacza pojazdu, którym kierowała osoba dla niego najbliższa i dopuściła się innego wykroczenia drogowego i doprowadzenie do sytuacji, w której skorzystanie z tych uprawnień powoduje negatywne konsekwencje, polegające na odpowiedzialności karnej za wykroczenie, jak jest w przypadku art. 96 § 3 kw, bez możliwości podjęcia skutecznej obrony przez obwinionego z art. 96 § 3 kw;
4. co w konsekwencji oznacza:
 - naruszenie zasady proporcjonalności, ponieważ w prawie karnym *sensu stricto*, oskarżony nie musi obciążać sam siebie, jak i osoby najbliższej nawet w przypadku najcięższych przestępstw, więc z istoty rangi czynów, nie można znaleźć proporcjonalnego uzasadnienia, dla konieczności obciążania siebie, jak i osoby najbliższej w prawie wykroczeń;
 - naruszenie zasady demokratycznego państwa prawa, gdzie zmuszanie przez ustawodawcę do autodenuncjacji lub denuncjacji osoby najbliższej, pod groźbą odpowiedzialności za wykroczenie nie może budzić zaufania do państwa prawa i jest niełojalnym działaniem państwa wobec obywatela, zwłaszcza w kontekście pozbawienia obwinionego z art. 96 § 3 kw możliwości realnej obrony przed zarzucanym czynem, a także jest rozwiązaniem systemu prawnego, które nie może być uznane za sprawiedliwe;

⁵ Najczęściej przekroczenie prędkości ujawnione przez fotoradar.

- brak równorzędnych uprawnień (równości wobec prawa) wobec właściciela lub posiadacza pojazdu – obwinionego (podejrzanego) wynikających z istoty prawa do obrony i domniemania niewinności, jakie są zapewnione oskarżonemu (podejrzanemu) w procedurze karnej;

Wobec powyższego wnoszę o stwierdzenie, że art. 96 § 3 kw w związku z art. 78 ust. 4 prd w zakresie w jakim **kryminalizowane** (penalizowane) jest **niewskazanie** przez właściciela lub posiadacza pojazdu na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, **także w sytuacji, gdy takie wskazanie narażałoby tę osobę na odpowiedzialność karną za inne wykroczenie drogowe**, ponieważ to właściciel lub posiadacz pojazdu był kierującym pojazdem albo **takie wskazanie narażałoby osobę najbliższą** dla właściciela lub posiadacza pojazdu **na odpowiedzialność za inne wykroczenie drogowe**, ponieważ to osoba najbliższa dla właściciela lub posiadacza pojazdu byłaby kierującym pojazdem, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 i 3 Konstytucji RP oraz jest niezgodny z art. 18 Konstytucji RP, w zw. z art. 47 Konstytucji RP, w zw. z art. 71 ust. 1 Konstytucji RP, w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, w zw. z art. 2 Konstytucji RP oraz w zw. z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP.

Ponadto na podstawie § 27 ust. 1 Uchwały Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 października 2006 r. w *sprawie regulaminu trybunału konstytucyjnego*⁶ wnoszę o **łączne rozpoznanie niniejszej Skargi Konstytucyjnej wraz z Pytaniem Prawnym Prokuratora Generalnego** z dnia 12 lutego 2013 r. zarejestrowanym w Trybunale Konstytucyjnym **pod sygn. akt K 3/13**⁷, ponieważ:

a) Pytanie Prawne i Skarga Konstytucyjna dotyczą tych samych przepisów art. 96 § 3 kw i art. 78 ust. 4 prd i wynikających z nich tej samej kryminalizującej normy, choć Pytanie Prokuratora Generalnego dot. także innych przepisów i wynikających z nich norm;

b) Pytanie Prawne i Skarga Konstytucyjna dotyczą jednak tylko częściowo pokrywających się wzorców kontroli, Pytanie Prawne wskazuje na art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, co pomija Skarga, natomiast Pytanie pomija kwestię ochrony prawa człowieka do życia rodzinnego w razie konieczności wskazania osoby najbliższej, co oznacza, że Pytanie i niniejsza Skarga wzajemnie się uzupełniają, tym samym rozpoznawanie odrębnie Pytania i Skargi, oznaczałoby konieczność dokonania w części dwa razy tej samej kontroli;

c) Odrębne rozpoznawanie Pytania i Skargi i wcześniejsze rozpoznanie Pytania może powodować poważne problemy związane z zagadnieniem powagi rzeczy osądzonej i ewentualnymi możliwościami skarżącego do wznowienia postępowania wykroczeniowego, podobny problem będzie generować rozpoznanie wpieryw Skargi Konstytucyjnej, a następnie Pytania Prokuratora Generalnego.

Ponadto wnoszę o załączenie do akt sprawy akt:

- a) Sądu Rejonowego w W Wydział Karny, sygn. akt _____ ;
b) Sądu Okręgowego w Z. Wydział Karny Odwoławczy, sygn. akt _____

UZASADNIENIE

⁶ M.P. z 2006 r., nr 72, poz. 720 – dalej Regulamin TK.

⁷ Dalej jako: Pytanie Prawne lub Pytanie.

D) ANALIZA FAKTYCZNA:

Wyrokiem Sądu Rejonowego w W Wydział Karny, z dnia lipca 2012 r. w sprawie sygn. akt Ł W został uznany winnym wykroczenia z art. 96 § 3 kw. Wyrok ten zaskarżył on samodzielną apelacją z dnia sierpnia 2012 r. Szczególnie istotne jest, iż w pkt. VI apelacji Ł W zarzucił „*obrazę prawa materialnego tj. art. 93 § 3 kw poprzez jego zastosowanie w sytuacji, gdy przepis ten jest sprzeczny z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP oraz art. 18 i 47 Konstytucji RP, oraz art. 71 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 6 i 8 EKPCz*”⁸. Natomiast w uzasadnieniu zarzutu wprost wskazał, że „*w sprawie nie można wykluczyć, że sprawcą wykroczenia polegającego na przekroczeniu prędkości jest obwiniony w tej sprawie albo osoba dla niego najbliższa. W takiej sytuacji żądanie samoobciążania się lub obciążania osoby najbliższej jest złamanie podstawowych praw człowieka i praw konstytucyjnych – prawa do obrony i prawa do życia rodzinnego*”⁹. Już to zdanie wskazuje, na trudność w realizacji prawa do obrony w przedmiocie wykroczenia z art. 96 § 3 kw, bowiem intencja obwinionego wydaje się być jasna, nie chce on wskazać siebie lub osoby najbliższej, jako sprawcy innego wykroczenia drogowego. Działania obwinionego zmierzały do ochrony najbliższych (może tu chodzić o żonę, narzeczoną, rodziców lub rodzeństwo). Co istotne, organom państwowym nie wolno wymagać od obwinionego ujawnienia o jaką osobę – rodzaj więzi chodzi, bowiem niweczyłoby to istotę ochrony rodziny, konkretnego jej członka.

Wyrokiem Sądu Okręgowego w Z VII Wydział Karny Odwoławczy, w sprawie sygn. akt z dnia października 2012 r. **doręczonym w dniu 2 grudnia 2012 r.** utrzymano w mocy Wyrok Sądu I Instancji pomimo kwestionowania konstytucyjności przepisu będącego podstawą skazania.

Ł W miał świadomość orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawie i wiedział, że nie może wprost stwierdzić, że odmawia wskazania osoby, bo jest on lub osoba dla niego najbliższa. Wiedzę tę Ł W miał między innymi z

Stowarzyszenia Prawo na Drodze (SPnD), z siedzibą ul. Czeremchowa 18 /91, 20-807 Lublin, nr KRS 0000416397. Stowarzyszenie pomogło Ł W przygotować apelację. Ponadto takie „wskazanie”, iż „*odmawiam wskazania z obawy przed odpowiedzialnością grożącą mi jako kierującemu pojazdem*”, albo „*odmawiam wskazania z*

⁸ Strona 2 apelacji.

⁹ Strona 9 apelacji.

obawy przed odpowiedzialnością grożącą osobie dla mnie najbliższej”, wskazuje przecież pośrednio sprawcę i niweczy istotę prawa do milczenia oraz niewspółpracowania z organami ścigania.

Ponadto Ł W w trakcie procesu był w skrajnie niedopuszczalnej sytuacji. Z treści jego wyjaśnień i pism procesowych w sposób oczywisty wynika, że nie chciał on obciążać siebie lub osoby dla siebie najbliższej. Nie mogąc skorzystać z prawa do milczenia i odmowy współpracy z organami ścigania, bez konsekwencji prawnokarnej, nie mógł on jednocześnie wskazać jakichkolwiek osoby z 10, które ówczesznie wracały dwoma samochodami z podróży służbowej, ponieważ taka osoba, jako świadek mogła wskazać, jako kierującego jego samego lub osobę dla niego najbliższą. W tych okolicznościach został skazany za wykroczenie z art. 96 § 3 kw.

II) ANALIZA PRAWNA DOPUSZCZALNOŚCI SKARGI KONSTYTUCYJNEJ:

W pierwszej kolejności, zgodnie z art. 46 ust. 1 otk, doszło do wyczerpania istniejącej drogi prawnej. Zostały wydane Wyroki Sądu I Instancji i Sądu II Instancji. Drugi wyrok został doręczony Ł W w dniu 2 grudnia 2012 r. Tym samym nie upłynął termin na wniesienie Skargi Konstytucyjnej. Ponadto Ł W został skazany za wykroczenie z art. 96 § 3 kw, więc przedmiot skargi jest bezpośrednio związany z tymi orzeczeniami, bo są to podstawy materialnoprawne tego rozstrzygnięcia.

III) ANALIZA PRAWNA ZARZUTÓW SKARGI KONSTYTUCYJNEJ:

Przedmiotem skargi jest norma prawna wynikająca z **art. 96 § 3 kw** w związku z art. 78 ust. 4 prd **w zakresie, w jakim kryminalizowane (penalizowane) jest niewskazanie** przez właściciela lub posiadacza pojazdu na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie. Zaskarżenie obejmuje **dwa aspekty** – dwa przypadki, mieszczące się w ramach kryminalizacji. Pierwszy, gdy to właściciel lub posiadacz pojazdu **był kierującym** pojazdem i wskazanie kierującego **narazałoby tę osobę na odpowiedzialność karną za inne wykroczenie drogowe**. Drugi, gdy **takie wskazanie narazałoby osobę najbliższą** dla właściciela lub posiadacza pojazdu **na odpowiedzialność za inne wykroczenie drogowe** ponieważ to osoba najbliższa dla właściciela lub posiadacza pojazdu **byłaby kierującym** pojazdem.

Pierwszym i podstawowym wzorcem konstytucyjnym poprzez pryzmat którego należy zbadać przedmiotową normę jest **prawo do obrony i domniemanie niewinności** – art. 42 ust. 2 i 3 Konstytucji RP, bowiem w ocenie skarżącego taka regulacja pozbawia w istocie prawa do obrony i pozbawia domniemania niewinności. Drugim wzorcem konstytucyjnym jest ochrona prawa człowieka do życia rodzinnego – art. 18 Konstytucji RP w zw. z art. 47 Konstytucji RP oraz w zw. z art. 71 ust. 1 Konstytucji RP.

Naruszenie tych zasad Konstytucji RP realizuje się po pierwsze poprzez **nakazanie samoobciążania się – autodenuncjacji** przez właściciela lub posiadacza pojazdu, który kierował tym pojazdem i dopuścił się innego wykroczenia drogowego. Truizmem jest twierdzenie, że z prawa do obrony i domniemania niewinności wynika zasada *nemo se ipsum accusare tenetur*, która zakazuje zmuszania do dostarczania dowodów przeciwko samemu sobie i samoobciążania się. Jednak wykonanie obowiązku z art. 78 ust. 4 prd, obwarowane sankcją karną w art. 96 § 3 kw w istocie powoduje taką konieczność.

Oznacza to **pozbawienie**, wynikających z prawa do obrony i domniemania niewinności, „**prawa do milczenia**” i **prawa odmowy składania zeznań/wyjaśnień** czy odmowy jakiegokolwiek współpracy przez właściciela lub posiadacza pojazdu, który kierował tym pojazdem i dopuścił się innego wykroczenia drogowego. Sprowadza się to do sytuacji, w której skorzystanie z tych uprawnień powoduje negatywne konsekwencje, polegające **na odpowiedzialności karnej za wykroczenie**, jak jest w przypadku art. 96 § 3 kw, bez możliwości podjęcia skutecznej obrony przez obwinionego z art. 96 § 3 kw, bo oznaczałaby ona odpowiedzialność za inne wykroczenie.

Zasadniczą część argumentacji do niniejszej skargi można odnaleźć w analizie zawartej w monografii prof. Pawła Wilińskiego, pt.: „*Proces karny w świetle konstytucji*”. Autor ten niezwykle trafnie zebrał dorobek orzeczniczy Trybunału Konstytucyjnego, a skarżący w sposób oczywisty nie przeprowadzi tej analizy w sposób lepszy. W oparciu o ten dorobek P. Wiliński celnie wskazuje te elementy konstytucyjnego oparcia procesu karnego, które zostały w niniejszej sprawie naruszone. Argumentacja powołana w tej monografii i dobór cytowanego tam orzecznictwa zdecydowanie ułatwia wskazanie niekonstytucyjności art. 96 § 3 kw w zw. z art. 78 ust. 4 prd. Podobnie uzasadnienie niekonstytucyjności tej normy wynika z analizy przeprowadzonej przez Prokuratora Generalnego w Pytaniu Prawnym pod sygn. akt K 3/13.

Odwołując się do Pytania Prawnego, zgodzić należy się z tezą Prokuratora Generalnego, że „*podejmowanie działań legislacyjnych jedynie deklaratywnie mających*

służyć poprawie bezpieczeństwa w komunikacji, a faktycznie zapewniających realizację określonych wpływów budżetowych, należy uznać za niedopuszczalne”¹⁰. Podobnie niezwykle celne jest stwierdzenie, iż funkcją prawa karnego w demokratycznym państwie prawa jest „ochrona jednostki przed samowolą państwa”¹¹. Tezy te mają pełną zasadność w zakresie przedmiotu tej Skargi Konstytucyjnej.

P. Wiliński analizując doktrynę słusznie konstatuje, że „*konstytucyjne domniemanie niewinności odnosi się do "każdego", kto popełnił czyn zabroniony, a zatem nie tylko do oskarżonego w procesowym tego słowa znaczeniu. Obejmuje on zatem także osobę "którą dopiero podejrzewa się czy nawet tylko nie wyklucza się popełnienia przez nią przestępstwa"*”¹². W przedmiotowej sprawie rozumowanie to ma pełne przełożenie na właściciela lub posiadacza pojazdu, którego dotyczy obowiązek wskazania kierującego, bezspornym jest bowiem w orzecznictwie i doktrynie, że domniemanie niewinności obowiązuje także w postępowaniu wykroczeniowym.

Pamiętać należy także o przypadku, gdy w pojeździe znajduje się jedna osoba i będzie to fakt bezsporny, np. zdjęcie z fotoradaru będzie niewyraźne tylko w zakresie twarzy kierującego. Taka sytuacja nie wystąpiła w niniejszej sprawie, dlatego nie może być przedmiotem Skargi, lecz taki przypadek wskazuje na niekonstytucyjność istoty rozwiązania kryminalizującego niewskazanie kierującego – art. 96 § 3 kw w zw. z art. 78 ust. 4 prd. W takiej bowiem sytuacji kierujący, będący sprawcą innego wykroczenia powołując się na odmowę współpracy z organami ścigania w istocie dokona faktycznej autodenuncjacji innego wykroczenia, np. przekroczenia prędkości. Nie może więc on odmówić współpracy z organami ścigania, bo jednocześnie wskaże siebie jako sprawcę innego wykroczenia.

Z domniemaniami niewinności wiąże się immanentnie prawo do obrony, które w sposób oczywisty przysługuje w postępowaniu o wykroczenia. Jest to o tyle istotne, iż jak zauważył, P. Wiliński analizując doktrynę i orzecznictwo w „*art. 42 ust. 2 Konstytucji poszukiwać należy gwarancji nemo se ipsum accusare tenetur, mającej zabezpieczać oskarżonemu swobodę w zakresie korzystania z prawa do składania wyjaśnień*”¹³, a to tego elementu prawa do obrony został pozbawiony skarżący. Tym samym został on postawiony w sytuacji, w której w istocie nie da się prowadzić sensownej – skutecznej obrony w postępowaniu karnym *sensu largo*. Wystarcza to do stwierdzenia niekonstytucyjności

¹⁰ Pytanie, s. 3.

¹¹ Pytanie, s. 7.

¹² P. Wiliński, op. cit. Rozdział 5, pkt. 1 i cytowana tam literatura.

¹³ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 5, pkt. 2.2 i cytowana tam literatura.

wskazanej normy, bowiem efekt w postaci uniemożliwienia obrony niweczy jedno z podstawowych konstytucyjnych praw człowieka. Zasada *nemo se ipsum accusare tenetur* wprost wynika z art. 20 § 1 Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia*¹⁴, który recypuje art. 74 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego*¹⁵. Art. 74 § 1 kpk stwierdza zaś wprost, że „oskarżony nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść”. Zasada *nemo se ipsum accusare tenetur* jest powszechnie akceptowana w orzecznictwie i doktrynie. Jako przykład stosowania tej zasady przez Sąd Najwyższy można wskazać: Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2001 r. w sprawie sygn. akt II KKN 412/98; Wyrok SN z dnia 9 lutego 2004 r., w sprawie sygn. akt V KK 194/03; najtrafniejszym jest jednak w kontekście sprawy niniejszej Wyrok SN z dnia 17 października 2012 r. w sprawie sygn. akt IV KK 99/12, LEX nr 1231601, gdzie wprost stwierdzono, że „*brak jest postaw ku temu by na gruncie postępowania w sprawach o wykroczenie przyjmować węższy zakres realizacji zasady nemo se ipsum accusare tenetur niż ten który został ukształtowany przez orzecznictwo na płaszczyźnie postępowania karnego*”.

W Wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 listopada 2002 r. w sprawie sygn. akt K 41/02¹⁶, Trybunał zdaje się akceptować istnienie tej zasady, ponieważ w uzasadnieniu Wyroku TK szeroko posługuje się ekspertyzą prawną M. Płachty, stwierdzając wprost, że „*Ekspert podkreśla, że w ten sposób dojdzie do naruszenia jednej z fundamentalnych zasad prawa karnego nemo se ipsum accusare tenetur, wyrażonej wprost w art. 14 ust. 3 (g) Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Jako strona tego aktu, Polska jest zobowiązana do jego przestrzegania (ekspertyza, s. 15 i s.19)*”¹⁷. Oznacza to zaakceptowanie istnienia tej zasady na gruncie konstytucyjnym i ochronę jednostek przed represyjnym działaniem państwa w tej sferze.

Zasada *nemo se ipsum accusare tenetur*, jest powszechnie akceptowana w doktrynie, szerzej zob. Z. Gostyński, *Komentarz do art.6 Kodeksu postępowania karnego*, pkt. 6, *Komentarz do art.74 Kodeksu postępowania karnego*, passim¹⁸; J. Grajewski, *Komentarz aktualizowany do art.74 Kodeksu postępowania karnego*, passim¹⁹. W literaturze wskazuje się również, że ma ona zastosowanie, co do zasady w sprawach o wykroczenia, szerzej zob.: A.

¹⁴ Dz.U. z 2008 r., nr 133, poz. 848 tekst. jedn., ze zm. - dalej kpw.

¹⁵ Dz.U.z 1997 r., nr 89, poz. 555, ze zm. - dalej kpk.

¹⁶ OTK-A 2002/6/83, M.P.2002/56/763, Lex nr 57092.

¹⁷ Pkt. 10 uzasadnienia Wyroku TK w sprawie sygn. akt K 41/02.

¹⁸ System Informacji Prawnej LEX.

¹⁹ System Informacji Prawnej LEX.

Skowron, *Komentarz do art. 20 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia*, pkt. 6²⁰.

Kolejnym naruszeniem Konstytucji RP jest w istocie ingerencja w rdzeń prawa do życia rodzinnego i w zasadę ochrony więzi małżeńskiej, narzeczeńskiej, rodzicielskiej czy braterskiej. Norma wynikająca nakazania obciążania przez właściciela lub posiadacza pojazdu, osoby najbliższej, która kierowała tym pojazdem i dopuściła się innego wykroczenia drogowego w sytuacji, narusza konstytucyjne prawo człowieka do życia rodzinnego. Fakt, iż w przedmiotowej sprawie skarżący ewentualnie miał wskazać, jako kierującą osobę dla siebie najbliższą, np. swoją żonę, narzeczoną, rodziców czy rodzeństwo. Wykonanie bowiem obowiązku z art. 78 ust. 4 prd, obwarowane sankcją karną w art. 96 § 3 kw w istocie powoduje konieczność denuncjacji osoby najbliższej.

Pozbawienie, wynikających z prawa do życia rodzinnego, „**prawa do milczenia**” i **prawa odmowy składania zeznań/wyjaśnień** posiadacza pojazdu, którym kierowała osoba dla niego najbliższa i dopuściła się innego wykroczenia drogowego jest niedopuszczalne w demokratycznym państwie prawa. Doprowadzenie do sytuacji, w której skorzystanie z tych uprawnień powoduje negatywne konsekwencje, polegające na odpowiedzialności karnej za wykroczenie, jak jest w przypadku art. 96 § 3 kw, bez możliwości podjęcia skutecznej obrony przez obwinionego z art. 96 § 3 kw jest złamaniem zasady proporcjonalności i równości wobec prawa.

Należy mieć na względzie, że denuncjacja zwłaszcza osoby najbliższej jest źle oceniana społecznie, na co także zwrócił uwagę Prokurator Generalny w swoim Pytaniu²¹.

Fakt konieczności denuncjacji osoby najbliższej wynika ze stałej linii orzeczniczej, ugruntowanej judykataми Sądu Najwyższego. W Uchwale z dnia 30 listopada 2004 r. w sprawie sygn. akt I KZP 26/04, SN stwierdził, że „*odpowiednie stosowanie - z mocy art. 41 § 1 k.p.s.w. - w postępowaniu w sprawach o wykroczenia przepisu art. 183 § 1 k.p.k., w jego brzmieniu ustalonym przez ustawę z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego ... (Dz. U. Nr 17, poz. 155), nie oznacza, aby osoba przesłuchiwana w charakterze świadka (składająca oświadczenie dowodowe w tym charakterze) w sprawie o wykroczenie mogła uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli jej udzielenie mogłoby narazić osobę dla niej najbliższą na odpowiedzialność tylko za wykroczenie*”. Z kolei Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2010 r., w sprawie sygn. akt I KZP 8/10, wprost wskazywało w tezie, że niewskazanie kierującego jest wykroczeniem.

Wywody te mają o tyle znaczenie, iż „*zgodnie z utrwalonym orzecznictwem*

²⁰ System Informacji Prawnej LEX.

²¹ Pytanie, s. 31.

*Trybunału Konstytucyjnego, na treść konkretnej normy prawnej składa się nie tylko literalne brzmienie zaskarżonego przepisu, ale i jego systemowe uwarunkowania, przyjęte poglądy doktryny oraz ukształtowana w tej materii linia orzecznicza (por. postanowienia: z dnia 27 kwietnia 2004 r., sygn. P 16/03, OTK ZU Nr 4/A/2004, poz. 36, s. 485 oraz z dnia 15 maja 2007 r., sygn. P 13/06, OTK ZU Nr 6/A/2006, poz. 57, s. 852)**²².*

Taki stan prawny w oczywisty sposób narusza art. 18 Konstytucji RP w zw. z art. 47 Konstytucji RP oraz w zw. z art. 71 ust. 1 Konstytucji RP, które w ocenie Skarżącego powalają określić ogólne konstytucyjne prawo człowieka do życia rodzinnego. Jego najważniejszym elementem, naruszonym w przedmiotowej sprawie jest ochrona życia rodzinnego. Nie można bowiem wykluczyć, iż skarżący musiałby wskazać swoją żonę, narzeczoną, rodzeństwo czy rodziców, jako osobę kierującą pojazdem, która popełniła wykroczenie drogowe przekroczenia prędkości. Konieczność wskazania osoby najbliższej, oznacza rozbicie więzi rodzinnej, ponieważ godzi w zaufanie między członkami rodziny. Oznacza także postawienie adresata normy przed wyborem naruszenia prawa karnego – prawa wykroczeń albo naruszenia swoich uczuć wobec członka rodziny w postaci miłości czy solidarności.

W konsekwencji naruszenia powyższych praw: prawa do obrony i prawa do życia rodzinnego stwierdzić należy, że doszło także do złamania trzech zasad konstytucyjnych.

W pierwszej kolejności doszło do naruszenie zasady proporcjonalności, ponieważ w prawie karnym *sensu stricto*, oskarżony nie musi obciążać sam siebie, jak i osoby najbliższej nawet w przypadku najcięższych przestępstw, więc z istoty rangi czynów, nie można znaleźć proporcjonalnego uzasadnienia, dla konieczności obciążania siebie, jak i osoby najbliższej w prawie wykroczeń. Wynika to z wzajemnej relacji stopnia społecznej szkodliwości wykroczeń i przestępstw.

Wiąże się z tym kolejny wzorzec konstytucyjny tj. **zasada proporcjonalności** – art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. P. Wiliński zauważa, że „*różnicowanie podmiotów prawa może wynikać nie tylko z zastosowania kryteriów dotyczących bezpośrednio określonych podmiotów prawa, ale również z kryteriów dotyczących sytuacji prawnych, w których znajdują się te podmioty (np. etap postępowania i charakter rozstrzygnięcia kończącego albo niekończącego postępowanie w sprawie)*”²³.

Zgodzić się należy z tezą, że z zasady proporcjonalności „*Trybunał wyprowadza trzy*

²² Pytanie, s. 40.

²³ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 3, pkt. 4.

powiązane między sobą obowiązki prawodawcy:

- 1) przyjmowania danej regulacji tylko wówczas, gdy jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest związana;
- 2) kształtowania danej regulacji w sposób zapewniający osiągnięcie zamierzonych skutków (celów);
- 3) zachowania proporcji między efektami wprowadzonej regulacji a ciężarami, względnie niedogodnościami wynikającymi z niej dla obywateli²⁴.

Dalej P. Wiliński ten wskazuje, że „oparciem dla zasady proporcjonalności okazała się w Konstytucji zasada demokratycznego państwa prawnego, z której Trybunał Konstytucyjny wyprowadził **"zakaz nadmiernej ingerencji"**. Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku K 11/94, dla ustalenia, czy w danym przypadku nie zachodzi nadmierność ingerencji, konieczne jest "udzielenie odpowiedzi na trzy pytania:

- 1) czy wprowadzona regulacja ustawodawcza jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków;
- 2) czy regulacja ta jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest powiązana;
- 3) czy efekty wprowadzenia regulacji pozostają w proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela²⁵.

Żaden z tych obowiązków nie został przez ustawodawcę spełniony. Ochrona interesu publicznego sprowadza się do ochrony wyłącznie wpływów z mandatów, kosztem prawa do obrony i ochrony życia rodzinnego. Nie spełnia to wymogów ochrony interesu publicznego, bowiem prawo karne nie jest i nie może być źródłem finansowania budżetu państwa bądź gminy. Tym samym cel w postaci korzyści finansowych i ułatwienia postępowania w sprawach z istoty błahych – wykroczeń z jednoczesnym nałożeniem ciężarów o takim stopniu na strony postępowania wykroczeniowego jest nieproporcjonalne.

Co więcej, zasadne jest twierdzenie, że „każde prawo czy wolność ma określony minimalny zakres treściowy, którego naruszenie, usunięcie powoduje unicestwienie tego prawa czy wolności. W doktrynie wskazuje się, że koncepcja "istoty" związana jest głównie z zakazem stanowienia ograniczeń przekreślających treść prawa lub wolności, albo pozbawiających je rzeczywistej treści²⁶. W przedmiotowej sprawie naruszono istotę prawa do obrony i domniemania niewinności, poprzez złamanie zasady nemo se ipsum accusare tenetur, jak i istotę prawa do życia rodzinnego, poprzez rozerwanie więzi zaufania między

²⁴ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 9, pkt. 2.4.

²⁵ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 9, pkt. 2.4.

²⁶ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 9, pkt. 2.4.

członkami rodziny.

Niezwykle celnie Prokurator Generalny w Pytaniu, wychodząc od regulacji art. 240 § 3 kk podniósł, że „ustawodawca potraktował, w istocie, bardziej rygorystycznie właścicieli i posiadaczy pojazdów, którzy uchylili się od zadenuncjowania swoich bliskich, w sytuacji, gdy, przykładowo, urządzenie rejestrujące (fotoradar) ujawniło przekroczenie dozwolonej prędkości przez niezidentyfikowanego kierującego ich pojazdem, niż osoby, które uchylą się od zawiadomienia o ludobójstwie, zamachu stanu lub szpiegostwie, których dopuściliby się ci sami bliscy”²⁷. To właśnie art. 240 § 3 kk wprost wskazuje na rażącą nieproporcjonalność w ściganiu sprawców wykroczeń kosztem praw rodziny i prawa do obrony. Skoro bowiem w przypadku najcięższych zbrodni kara nie może być wymierzona to tym bardziej nie może być ona zasadna w przypadku wykroczeń.

Złamana została także zasada demokratycznego państwa prawa – art. 2 Konstytucji RP, gdzie zmuszanie przez ustawodawcę do autodenuncjacji lub denuncjacji osoby najbliższej, pod groźbą odpowiedzialności za wykroczenie nie może budzić zaufania do państwa prawa i jest nielojalnym działaniem państwa wobec obywatela, zwłaszcza w kontekście pozbawienia obwinionego z art. 96 § 3 kw możliwości realnej obrony przed zarzucanym czynem. Państwo nie może budować systemu prawnego w taki sposób, że jednostka albo nie zrealizuje swojego prawa do obrony, albo musi postępować wbrew swoim uczuciom – miłości i solidarności względem członka rodziny. Zwłaszcza te ostatnie konsekwencje są niedopuszczalne w świetle zasad sprawiedliwości wynikających z art. 2 Konstytucji RP. Zgodzić należy, się z P. Wilińskim, że „współcześnie z art. 2 Konstytucji wyprowadza się w istocie dwie zasady: zaufania do państwa i stanowionego przezeń prawa oraz zasadę sprawiedliwości społecznej”²⁸. Dalej autor ten zauważa, iż „jeśli chodzi o wynikającą również z art. 2 Konstytucji zasadę sprawiedliwości społecznej, to jest to deklarowany cel, który ma urzeczywistniać demokratyczne państwo prawne. Taki właśnie, jak wskazuje Trybunał Konstytucyjny, model demokratycznego państwa prawnego przyjęła Konstytucja: **„Nie jest demokratycznym państwem prawnym państwo, które nie realizuje idei sprawiedliwości, przynajmniej pojmowanej jako dążenie do zachowania równowagi w stosunkach społecznych i powstrzymywanie się od kreowania nieusprawiedliwionych, niepartycznych obiektywnymi wymogami i kryteriami przywilejów dla wybranych grup obywateli.** Wysłowiona w preambule sprawiedliwość stała się obok innych tamże powołanych wartości jedną z zasad, które wszyscy mają mieć "za niewzruszoną podstawę

²⁷ Pytanie, s. 38.

²⁸ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 3, pkt. 1.

Rzeczypospolitej Polskiej"²⁹. Rozwiązania zaskarżone niniejszą Skargą Konstytucyjną nie są z pewnością sprawiedliwe i są głęboko niezrozumiałe dla społeczeństwa. Świadczy o tym mnogość skarg w przedmiocie art. 96 § 3 kw kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich³⁰, jak i ogromne zainteresowanie tą problematyką w internecie, także na stronie www.prawonadrodze.org.pl.

Kolejnym wzorcem kontroli konstytucyjnej jest zasada równości wobec prawa – art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP. Brak jest bowiem równorzędnych uprawnień (równości wobec prawa) wobec właściciela lub posiadacza pojazdu – obwinionego (podejrzanego) wynikających z istoty prawa do obrony i domniemania niewinności, jakie są zapewnione oskarżonemu (podejrzanemu) w procedurze karnej.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że w normie określającej zasadę równości wobec prawa – art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP *„chodzi o równość wobec prawa - jako sposobu traktowania przez organy władzy publicznej, oraz równość w prawie - jako nakaz określonego kształtowania treści prawa”*, który należy rozumieć, jako *„nakaz jednakowego regulowania sytuacji prawnej wszystkich osób znajdujących się w podobnej sytuacji prawnej. Zgodnie z utrwaloną już linią doktryny konstytucyjnej-oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego istota zasady równości sprowadza się do nakazu adresowanego do władzy publicznej takiego samego pod względem prawnym traktowania podmiotów należących do tej samej kategorii, klasy podmiotów wyróżnionych ze względu na daną cechę lub kryterium uznawane za prawnie doniosłe (relewantne) z punktu widzenia ukształtowania treści stosunku prawnego, a więc związanych z nim praw i obowiązków, łączącego tę wyróżnioną kategorię podmiotów z władzą publiczną”*³¹.

Dalej P. Wiliński, dokonując analizy orzecznictwa TK podkreśla, że *„za istotę równości w rozumieniu art. 32 ust. 1 Konstytucji Trybunał Konstytucyjny uważa równe traktowanie adresatów norm, którzy charakteryzują się w równym stopniu określoną cechą prawnie relewantną. W grupie tych osób niedopuszczalne jest różnicowanie, czy to dyskryminujące, czy faworyzujące. Jak wskazał Trybunał w wyroku P 4/03, oznacza to, że równych traktować należy równo, a podobnych należy traktować podobnie.* "Zasada równości daje się zatem wyrazić w formule, w myśl której nie wolno tworzyć takiego prawa,

²⁹ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 3, pkt. 1 i cytowany tam Wyrok TK z dnia 12 kwietnia 2000 r., w sprawie sygn. akt K 8/98.

³⁰ Szerzej zob. Wystąpienie RPO z dnia 30 listopada 2012 r. i z dnia 1 grudnia 2012 r. wskazane w Pytaniu Prokuratora Generalnego.

³¹ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 3, pkt. 4.

które różnicowałyby sytuację prawną podmiotów, których sytuacja faktyczna jest taka sama³².

Oczywiście skarżący dostrzega, iż „Trybunał podkreśla, że równość w rozumieniu konstytucyjnym nie ma charakteru abstrakcyjnego i absolutnego”³³, to jednak korzystne dla skarżącego są wnioski wskazane przez P. Wilińskiego, że Trybunał Konstytucyjny dokonał zasadniczego rozwinięcia koncepcji odstępstw od zasady równości. W wyrokach K 8/97 i K 7/98 wskazał, że różnicowanie przez prawodawcę podmiotów prawa, które charakteryzują się wspólną cechą istotną, jest dopuszczalne, jeżeli zostały spełnione łącznie następujące warunki:

- 1) czy kryterium to pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji;
- 2) czy waga interesu, któremu różnicowanie ma służyć pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku wprowadzonego różnicowania;
- 3) czy kryterium różnicowania pozostaje w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych³⁴.

Prokurator Generalny w Pytaniu słusznie zauważył, że „ze względów oczywistych, Trybunał Konstytucyjny nie bada zgodności „poziomej” norm zawartych w aktach normatywnych tej samej rangi (...). Jednakże, jak się wydaje, unormowania materialne i procesowe prawa karnego sensu stricto stanowią swoisty kontekst normatywny, w którym zostało osadzone prawo wykroczeń. Zresztą, sam ustawodawca przesądził w art. 41 § 1 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, że cytowane wyżej regulacje art. 182 i 183 Kodeksu postępowania karnego znajdują zastosowanie w procedurze wykroczeniowej. Tym samym, nie wydaje się, by zabiegiem słusznym było ograniczenie oceny unormowania art. 96 § 3 Kodeksu wykroczeń poprzez całkowite oderwanie tej oceny od jakichkolwiek odniesień do innych gałęzi obowiązującego w Polsce prawa, w tym oderwanie takiej oceny od prawa karnego”³⁵, co należy osadzić w kontekście równości wobec prawa.

Jednak w ocenie skarżącego istota prawa do obrony, jak zakres ochrony prawa człowieka do życia rodzinnego, na gruncie prawa karnego (kpk i kk) musi być taki sam, jak w postępowaniu wykroczeniowym (kpw i kw). Nie może bowiem istota tych dwóch praw być dyferencjowana, nie ma do tego podstaw aksjologicznych i merytorycznych. Fakt, iż ustawodawca do takiej sytuacji doprowadził wskazuje, że w istocie doszło do naruszenia równości wobec prawa. Zagroźeni odpowiedzialnością za poważniejsze czyny mają bowiem

³² P. Wiliński, op. cit. Rozdział 3, pkt. 4.

³³ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 3, pkt. 4.

³⁴ P. Wiliński, op. cit. Rozdział 3, pkt. 4.

³⁵ Pytanie, s. 32 i n.

szerszą możliwość ochrony siebie przed autodenucją, jak i ochrony swoich najbliższych w przeciwieństwie do sprawców czynów błahych, których pozbawia się analogicznych uprawnień.

Dlatego też wnoszę o stwierdzenie, że art. 96 § 3 kw w związku z art. 78 ust. 4 prd w zakresie w jakim **kryminalizowane** (penalizowane) jest **niewskazanie** przez właściciela lub posiadacza pojazdu na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, **także w sytuacji, gdy takie wskazanie narażałoby tę osobę na odpowiedzialność karną za inne wykroczenie drogowe**, ponieważ to właściciel lub posiadacz pojazdu był kierującym pojazdem albo **takie wskazanie narażałoby osobę najbliższą** dla właściciela lub posiadacza pojazdu **na odpowiedzialność za inne wykroczenie drogowe**, ponieważ to osoba najbliższa dla właściciela lub posiadacza pojazdu byłaby kierującym pojazdem, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 i 3 Konstytucji RP oraz jest niezgodny z art. 18 Konstytucji RP, w zw. z art. 47 Konstytucji RP, w zw. z art. 71 ust. 1 Konstytucji RP, w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, w zw. z art. 2 Konstytucji RP oraz w zw. z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP.

IV) UZASADNIENIE WNIOSKU O ŁĄCZNE ROZPOZNANIE SKARGI WRAZ Z PYTANIEM PRAWNYM.

Ponadto na podstawie § 27 ust. 1 Regulaminu TK **wnoszę o łączne rozpoznanie niniejszej Skargi Konstytucyjnej wraz z Pytaniem Prawnym Prokuratora Generalnego** z dnia 12 lutego 2013 r. zarejestrowanym w Trybunale Konstytucyjnym **pod sygn. akt K 3/13**.

Wniosek ten wynika z faktu, iż Pytanie Prawne i Skarga Konstytucyjna dotyczą tych samych przepisów art. 96 § 3 kw i art. 78 ust. 4 prd oraz wynikających z nich tej samej kryminalizującej normy. Trzeba jednak podkreślić, że Pytanie Prokuratora Generalnego dot. także innych przepisów i wynikających z nich norm. Ponadto Pytanie ma charakter kontroli abstrakcyjnej, Skarga zaś inicjuje kontrolę konkretną.

Ponadto Pytanie Prawne i Skarga Konstytucyjna dotyczą jednak tylko częściowo pokrywających się wzorców kontroli. Pytanie Prawne np. wskazuje na art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, co pomija Skarga. Natomiast Pytanie pomija kwestię ochrony prawa człowieka do życia rodzinnego w razie konieczności wskazania osoby najbliższej, jak i problem równości wobec prawa. Oznacza to, że Pytanie i niniejsza Skarga wzajemnie się uzupełniają, tym samym rozpoznawanie odrębnie Pytania i Skargi, oznaczałoby konieczność

dokonania w części dwa razy tej samej kontroli. Tym samym przemawiają za tym względy ekonomiki procesowej, w zakresie kosztów postępowania przed TK, jak i ekonomiki kadrowej, gdzie podobnym zagadnieniem obarczone byłyby dwa składy orzekające Trybunału Konstytucyjnego. Łączne rozpoznanie spraw oznaczałoby także wyznaczenie tego samego sprawozdawcy³⁶.

Wniosek ten jest motywowany zwłaszcza komplikacjami w odrębnym rozpoznawaniu Pytania i Skargi. Wcześniejsze rozpoznanie Pytania może powodować poważne problemy związane z zagadnieniem powagi rzeczy osądzonej i ewentualnymi możliwościami skarżącego do wznowienia postępowania wykroczeniowego. Podobny problem będzie generować rozpoznanie wpierw Skargi Konstytucyjnej, a następnie Pytania Prokuratora Generalnego. Odrębne merytoryczne rozpoznanie obu spraw może natomiast godzić w dążenie do jednolitości orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. Uniknięcie tych problemów poprzez łączne rozpoznanie obu spraw jest pełniejszą realizacją Wymiaru Sprawiedliwości, ponieważ pozwoli wydać orzeczenie o szerszym zakresie, uwzględniające więcej problemów konstytucyjnych.

W związku z powyższym wnoszę jak na wstępie.

załącznik:

- 4 odpisy Skargi;
- pełnomocnictwo do wniesienia skargi konstytucyjnej;
- kopia apelacji obwinionego
- *wpł. A wyroku SRI i wyroku SO*

ADWOKAT
Włodzisław Kozłowski

³⁶ Ewentualnie tych samych sprawozdawców.